

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γράφει ο Δρ Βασίλης Αδραχτάς → Τηλ: 0431262823 → mousaiostheotrelas@yahoo.com.au

Από τους Νόμους (967d4 – 968a4) του Πλάτωνα· προς γνώση και συμμόρφωση!

«Δεν είναι να γενεί, ποτέ, με βεβαιότητα θεοσεβής κανένας απ' τους θνητούς ανθρώπους, κανένας, εάν τούτα τα δυο που τώρα λέμε δεν συλλάβει: ότι η ψυχή πρεσβύτατο είναι απ' όλα όσα στη γένεση μετέχουν κι αθάνατο κι άρχει πάνω σε όλα τα σώματα και, μάλιστα, κοντά σ' αυτά, εκείνο που πολλάκις πει το έχουμε, τουτέστιν, τον λεγόμενο έναστρο των όντων νου. Μα και τ' αναγκαία πριν απ' αυτά μαθήματα πρέπει να δεχθεί κι αφού τα συνεξετάσει αυτά με όσα η τάξη των μουσών ορίζει, να τα εφαρμόσει στην καλλιέργεια των πθών και στα νόμιμα με τρόπο αρμόζοντα, ενώ για όσα έλλογο έχουν χαρακτήρα, αυτά να είναι σε θέση και να τα ερμηνεύει έλλογα. Όποιος δε πέρα απ' τις αρετές του δημόσιου βίου, δεν είναι ικανός ετούτα να κατέχει, αυτός μάλλον ποτέ δεν θα μπορούσε να γίνει άρχοντας ικανός για όλη την πόλη, μα υπηρέτης σε άλλους θα ήταν άρχοντες... »

(η μετάφραση ημετέρα)

Μικρές υπομνήσεις στη σκιά... μεγάλων συνόδων!

Εκκλησία και δημοκρατία: μια κριτική προσέγγιση της ιστορίας

Με βάση τις πηγές του πρώιμου Χριστιανισμού, από πουθενά δεν τεκμαίρεται ότι η οργάνωση των εκκλησιαστικών κοινοτήτων έγινε κατά τρόπο ασυμβίβαστο προς την έννοια και την πρακτική της δημοκρατίας. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι η Εκκλησία διέθετε εγγενώς τις καταστατικές δομές της δημοκρατίας, μιας και η τελευταία προέρχεται από εντελώς άλλο πολιτισμικό χώρο, εκείνον του Ελληνισμού. Παρόλα αυτά, η πρώιμη συγκρότηση των εκκλησιαστικών συνάξεων έγινε με κριτήρια που –αν μη τι άλλο– δεν συγκρούονταν με εκείνα της κλασικής και μετακλασικής «πόλεως».

Στις πρώτες εκκλησιαστικές κοινότητες, όλοι και όλες είναι «μαθητές», «αδελφοί». Οι συνάξεις χαρακτηρίζονται, ασφαλώς, από στοιχειά οργάνωσης, αλλά όχι από στοιχεία ιεραρχικής οργάνωσης. Η δομή των εν λόγω συνάξεων είναι μάλλον λειτουργική και χαρισματική. Αυτό σημαίνει πως η όποια διαφοροποίηση ρόλων εντός του εκκλησιαστικού σώματος ανανακλούσε τα ιδιαίτερα χαρίσματα των επιμέρους μελών. Αυτά ακριβώς τα χαρίσματα εκφράζονταν στα επίπεδα της διοικητικής μέριμνας, της διδασκαλίας, της φροντίδας των βιοτικών αναγκών, της τέλεσης της Ευχαριστίας, του βαπτίσματος, κοκ. Καμία από αυτές τις διακονίες-χαρίσματα δεν κατανοούνταν ως υπεροχική έναντι των άλλων· όλες είχαν τη θέση τους μέσα στο σώμα των πιστών και ήταν εξίσου δηλωτικές του μυστηρίου της Εκκλησίας. Αξίζει να σημειωθούν δύο πράγματα: α) ότι στις διακονίες αυτές καλούνταν να αφιερωθούν τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες. Με βάση αυτά, ο πρώιμος εκκλησιαστικός οργανισμός στηριζόταν στην ισοτιμία, στη συμμετοχικότητα και στη συμπληρωματικότητα των πάσης φύσεως λειτουργημάτων· και β) ότι η πιστοποίηση της κλήσης και του χαρίσματος του καθενός γινόταν από όλα τα μέλη της σύναξης με τρόπο άμεσο και πλήρως αντιπροσωπευτικό.

Προϊόντος του χρόνου, η Εκκλησία θα έχει να αντιμετωπίσει μία πληθώρα από προβλήματα: διωγμούς, πολυδιάσπαση, αυξανόμενες προκλήσεις του περιβάλλοντος, κοκ. Ανταποκρινόμενη στις νέες συνθήκες, θα προχωρήσει σε μία πολύ σημαντική επιλογή: τη θεσμοποίηση / καθιέρωση. Τάσεις που υπήρχαν διάχυτες κατά τις προηγούμενες δεκαετίες θα γίνουν πια ο κανόνας, ενώ η προγενέστερη κυρίαρχη νοοτροπία θα εξωθείται όλο και περισσότερο στο περιθώριο. Η Εκκλησία θα παραθεωρήσει τις χαρισματικές-εσχατολογικές καταβολές της και θα προκρίνει προς υποκατάστασή τους τις θεσμικές-ιστοριοκρατικές της επιλογές. Έτσι, άρχισε ν' αναπτύσσεται ένα αυστηρό, ιεραρχικό εκκλησιαστικό πολίτευμα: η απόλυτη εξουσία ανήκε στον επίσκοπο, ο πρεσβύτερος τον αντιπροσώπευε τρόπον τινά εν μέσω της σύναξης και ο διάκονος εκτελούσε επικουρικά καθήκοντα στην τελετουργία, στη διδασκαλία και στη φιλανθρωπία.

Όλα αυτά αρχίζουν να φαίνονται σιγά-σιγά από τις αρχές του 2ου αιώνα μ.Χ. Ως κλασικός εκφραστής αυτής της θεσμοποίησης / καθιέρωσης θα προβληθεί ο Ιγνάτιος Αντιοχείας –αν και στις επιστολές του το θεσμικό δεν έχει ακόμα εξοβελίσει το χαρισματικό. Αδιαφιλονίκητος, πάντως, πατέρας των εν λόγω εξελίξεων θα πρέπει να θεωρηθεί ο Κυπριανός Καρθαγένης. Τον 3ο, λοιπόν, αιώνα χάνεται σ' ένα επίπεδο η δέσμη της ισοτιμίας, της συμμετοχικότητας και της συμπληρωματικότητας για την οποία μιλήσαμε παραπάνω. Το επίπεδο αυτό ήταν εκείνο των λαϊκών μελών της Εκκλησίας και ασφαλώς των γυναικών. Παρόλα αυτά, η Εκκλησία διατήρησε μέσα στα πλαίσια της θεσμοποίησης / καθιέρωσης στοιχεία δημοκρατικότητας, κυρίως όσον αφορά στις σχέσεις των επισκόπων μεταξύ τους, καθώς και στον θεσμό της Συνόδου. Έτσι, η «δημοκρατικότητα» της βάσης, στις πρώτες κοινότητες, μετατοπίστηκε πια στο επισκοπάτο. Σύντομα, όμως, κι αυτό θα φθαρεί με θεσμικά μορφώματα όπως η περίφημη πενταρχία: την παντοκρατορία επί της Εκκλησίας των πρεσβυγενών πατριαρχείων.

Η Εκκλησία ως θρησκεία, πλέον, της αυτοκρατορίας θ' αποτελέσει καταστατικό πολιτειολογικό παράγοντα. Στην Ανατολή, τουλάχιστον, η όλη οργάνωσή της θ' ακολουθήσει τα πρότυπα της αυτοκρατορικής. Όσο για τη Δύση, εκεί ο εκκλησιαστικός οργανισμός θ' αποτελέσει αφ' εαυτού πολιτικό σχηματισμό αυταρχικού και εξουσιαστικού χαρακτήρα. Η Εκκλησία πλέον θα ενδιαφέρεται για τη διασφάλιση της θέσης και των προνομίων της· το ζήτημα της «δημοκρατικότητας» θ' αποτελέσει μία λησμονημένη υπόθεση του παρελθόντος. Δίχως, βέβαια, αυτό να σημαίνει πως δεν υπήρχαν πάντα εκείνες οι φωνές διαμαρτυρίας και έκφρασης του αυθεντικού εκκλησιολογικού φρονήματος. Αλλά θα παραμείνουν φωνές... Η διαπλοκή ή και η ταύτιση της Εκκλησίας με την πολιτική, θα την οδηγήσουν σε άλλες ατραπούς· ατραπούς χειραγώγησης, καταδυνάστευσης και εξυπηρέτησης σκοπιμοτήτων. Δύσκολη περίοδος θ' αποδειχθεί η Τουρκοκρατία, και αυτό διότι η Εκκλησία ανέλαβε εθναρχικό ρόλο έναντι της Υψηλής Πύλης. Από τη μια, πλήρωσε ένα βαρύ τίμημα γι' αυτό: λειτουργούσε ουσιαστικά ως εκτελεστικό όργανο του οθωμανικού διοικητικού συστήματος, μ' αποτέλεσμα συχνά να «χάνει» στις συνειδήσεις των πιστών. Από την άλλη, φρόντισε για την προαγωγή της κοινοτικής ζωής, μ' αποτέλεσμα ο Ορθόδοξος χώρος να θυμηθεί πρωτοχριστιανικές στιγμές συμμετοχής, αντιπροσωπευτικότητας και ενεργητικής παρέμβασης στα πλαίσια της εκκλησιαστικής ζωής.

Σήμερα, δυστυχώς, διανύουμε την χειρότερη ίσως περίοδο εκκοσμίκευσης στην ιστορία της Εκκλησίας. Αυτό ισχύει μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο για την Εκκλησία της Ελλάδος, κι αυτό διότι ενώ πρόκειται ίσως για την Εκκλησία με το πιο δυναμικό λαϊκό απόθεμα, το τελευταίο μένει παντελώς ανεκμετάλλευτο. Όσο για το σφικταγκάλισμά της με τον κρατικό μηχανισμό, τι να πρωτοπεί κανείς... Η «δημοκρατικότητα», πάντως, συνιστά ένα άπιαστο όνειρο, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς τα ζητήματα που εκκρεμούν, καθώς και τη στάση της Εκκλησίας στις κρίσιμες στιγμές, όπως ο Εμφύλιος και η Χούντα. Το πρόβλημα της δημοκρατίας στην Εκκλησία, τόσο στην κοινωνική της στάση όσο και στην εσωτερική της οργάνωση, αποτελεί ένα ανεκπλήρωτο αίτημα το οποίο δεν μπορεί να παραμένει εσαεί ανεκπλήρωτο. Η Εκκλησία οφείλει τον «εκδημοκρατισμό» πρώτα απ' όλα στον ίδιο της τον εαυτό, και κατά δεύτερον στην κοινωνία, διότι μόνο μία πρωτοποριακά δημοκρατική Εκκλησία θα βοηθήσει και την κοινωνία στην προαγωγή του εκδημοκρατισμού της...

(γραμμένο πριν από χρόνια, αλλά θαρρώ επίκαιρο ακόμα)